బతికి చెడిన దేశం

ఒక గోనెసంచీ నిండుగా – నాలుగు పెద్దా, చిన్నా తపేళాలూ, మూడు కంచాలూ, రెండు చెంబులూ, ఓ గ్లాసూ; వాటి కింద కుంచెడు మిరపకాయల చిన్నమూటా, పదలం ఉల్లిపాయలూ, చిన్న కందులు కుంచుడూ కలిపి మరో చిన్నమూటా వున్నాయి. ఉప్పుగల్లో అడ్డడు మిగిలాయి, గాని మూట గట్టలేదు. ఉప్పుగల్లుకేటి బంగారమా అని పొరుగింటి ముసల్దానికిచ్చేసింది. గుగ్గిలపు కఱ్ఱతోటి చేసిన పీటచెక్క వొదల్లేక గోనెసంచీలో వెయ్యబోయింది యిల్లాలు. సంచీలో చెక్క అడ్డంగా పట్టదు, నిడువుగేస్తే సగం జాగా ఆవరించేస్తుంది.

“...బతుకు యీకాడకొచ్చినా – నాయురాలికి పీటచెక్క కావాల గావాల, కూకోని వూసులాడ్డంకి. మనఁవేటి, నీ యత్తోరింటికెళ్ళడం లేదు! అడుక్కుతిండానికెళ్తన్నాం,” అని విసుక్కున్నాడు.

“..ఆఁ! అత్తోరింటిల పీటచెక్కమీద కూకోని కూకోని–తినీసూడు, పిఱ్ఱలు యెలగబలిసినాయో,” అని ఎండిన పుల్లల్లాంటి, తన కటిభాగాన్ని తిప్పి చూపి వెక్కిరించేదే! గానీ, ఆ యిల్లాలి గొంతు దుఃఖంతో పూడుకుపోయింది. ఈలోగా, యిరుగింటి గౌరీశ్వరి, ‘జేగర్తగుంచుతాను, మీరు తిరిగొచ్చిన్నాడిచ్చేస్తానంది.’ పీటచెక్క వొదిలేశారు.

అప్పుడనుకున్నాడు – తిరిగొచ్చిన్నాటికి – తనకేది మిగలప్పోయినా, పీటచెక్క మిగల్తాదిరో అని! ఔను, అదే మిగుల్తాదేటో? మడిచెక్కలు మిగల్తాయా? యింటి మట్టి మిగల్తాదా? పశుల సాల మిగల్తాదా, పశివి లెలగా మిగల్లేదు. పెరటిమొక్క, పెరటి వెనక నుయ్యా... మిగల్తాయా? అసలకివన్నీ వొదులుకొని, యిరుగునొదిలి, పొరుగునొదిలి, బంధు బలగాన్ని వొదిలి బలరాంనాయుడో యెక్కడికెళ్తావ్? యెలాగ బతుకుతావ్? అనడిగింది మనసు.

ఏటిసెయ్యను మరి? యేదిదారి మరి? యిరకాటాలూ, యిక్కట్లొచ్చి యివన్నొదిలెళ్తన్నాను. మళ్ళీ రానేటే మనసా? ఇలాటి ఇక్కట్లు రాఁవులోరికే రాలేదా మనసా? పాండురాజు బిడ్డలకి రాలేదా మనసా? అరణ్యవాసం ఆళ్ళకే తప్పిందిగాదు గదా మనసా...?

నిజింవేనిరోరె, నిజింవేనిరా – బలరామనాయుడా – నిజిమే. గాని అరణ్యవోసం తరువాత అయివోధ్య సింహాసనం దొరికింది రాములోరికి. రాజ్జెం దొరికింది – పాండురాజు బిడ్డలకి. ఏలినవోరితోటి పోల్చుకోకురో యెర్రినాయుడో – అధికారపీఠం పోయిన అయిదేళ్ళకి, మళ్ళా పీఠమెక్కీగల్రు ఆళ్ళు; అన్నది మనసు.

'అలగంతావా, మనసా – అయితే బతికిచెడి, దేశాలు పట్టీదంకంటా యింటెనక నూతిల పడిచావటం మంచిదని – నూతిలోకి చూసేడు. నీరింకిన నుయ్యి – నల్లగా వెక్కిరించింది. అందలోని నీళ్ళన్నీ మా కళ్ళల్లోగానున్నాయేటి కొంపదీసి' అని కళ్ళు తుడుచుకున్నాడు అపుడు.

రైలులో కూచున్నప్పటి నుంచీ మనసులో పదేపదే – యిల్లూ, పొలం, ఊరూ కలదిరిగి కళ్ళల్లో నీటిపొర చేరింది.

గోనెసంచీ మూట దిగింది, పాతగుడ్డల్తో నిండిన పాత ట్రంకుపెట్టె దిగింది. అక్షర సంక్రాంతినాడిచ్చిన పుస్తకాలు, పలకలూ, వొదల్లేని ఆస్తులుగా వొంతులేసుకు మోసుకొచ్చిన కొడుకూ, కూతురూ దిగినారు. కాటికి దగ్గరా, వూరికి దూరం దాన్నిరా – దేశాలంట తిప్పుతావేమిరా అని మూలిగే ముసల్దాన్ని దించుతూ, భార్య దిగింది.

వల్లకాడు లేని దేశం లేదేతల్లీ. అసలకి వల్లకాడు కాని దేశమేదోలమ్మా? అని మనసులో గుణుసుకొని, మూటల్నీ, కుటుంబాన్నీ మరోసారి చూసుకున్నాడు బలరాం నాయుడు.

చీకటి రాత్రి వేళయినా విద్యుత్‌కాంతుల్తో ధగధగా వెలిగిపోతోంది ప్లాట్‌ఫాం. పట్టణాల్లో రాత్రిగూడా పగలులాగుంటాదనుకున్నాడు. మరందుకేనేమో రాత్రీ, పొగులూ, పన్లు దొరుకుతాయన్నాడు సిమాలుగాడు!

నాలుగేళ్ళకిందట, దేవుని మాన్యం భూమి కౌలు గొడవలు ముదరటం, కొట్లాటా, కేసులూ, కౌలుతొలగింపు – అపుడొచ్చేసేడు సిమాలు! భూమిపోయిందిగానీ, కేసులు పోలేదంటూ – యిలగేనా, మనం కలుస్తన్నాం అని సంబరపడతాడు, కోర్టువాయిదాల కోసం వచ్చినపుడు. కోర్టునుంచి, తనతో ఊర్లోకొస్తాడు. ఊరంతా చుట్టేసొచ్చి, నిద్రోతాడు. మర్నాడు నాగావళి నదిల తలస్నానం చేసొచ్చి, బయలెల్తాడు. వాళ్ళూ, వీళ్ళూ యిచ్చిన గుమ్మడిపండునో, చెనక్కాయల్నో, అపరాల్నో మూటగట్టుకొని డిఎమ్‌యూ రైలెక్కుతాడు...

ఏడీ సిమాలు? రైలుదిగిన కాడకొస్తానన్నాడు, యేడీ? 'భద్రం.. కొడుకుల్లారో..' అన్నట్టుగా తనలాంటి వలసబతుకుల వారికి కూతవేసి చెప్తూ కదిలింది డిఎంయూరైలు.

కొడుకు చిటికెనవేలు చూపేడు తల్లికి. మూర్తం జూసి, తీర్తం బయిలెల్తే ముంతొట్టుకు పరిగెట్టాడట యిలాటోడె. యిదా, యీడిబాధ చూడు – అని అప్పజెప్పిందామె.

బలరాంనాయుడు చుట్టూ చూసేడు. పల్లెటూరు గాదు, ఖాళీజాగాలూ, తుప్పలు, డొంకలూ ఉచ్చబోసీడానికి! పట్నంమీద ఉచ్చ పొయ్యేలేవురా కొడకా, ఆపుకో అన్నాడు.

అంతలో –

"యేంచేపైంది దిగీ? జేగర్త గొచ్చీసేరు గదా? రం(డ్రండి," అని పలకరించేడు సిమాలు. ప్రప్రథమంగా కొడుకు సమస్యని తీర్చమన్నాడు బలరాం నాయుడు సిమాలుని.

ఆ తర్వాత, మూటలెత్తుకొని బయల్దేరారు. తనుండే పేటలోనే వీరికోసం వో గుడిసె కిరాయికి సిద్ధం జేసాడట సిమాలు. అయినా, రెండుపూటలు అతగానింట్లోనే తిండీ, తిప్పలట, కాదనొద్దన్నాడు.

చీకట్లను చీల్చి చెండాడే మెర్క్యురీ లైట్లూ, విశాలమైన రోడ్లూ, విలాసవంతమైన ఎత్తైత్తు భవంతులూ, లాడ్జీలు, సిన్మాహాళ్ళు, హోటల్లూ, కార్లూ, జీపులూ, మోటారు సైకిల్లూ.. ఖరీదుగా, విలాసంగా కన్పించింది నగరం. భాగ్యమంతా పట్నాల్లోనూ, దరిద్రమంతా పల్లెటూళ్ళలోను వున్నట్టిగుంది.

"ఔనోరే సిమాలో? పట్నాల్లంట యేటి పండిస్తార్రా?" అనడిగేడు.

"పండించినోడిది గాదు, పంటని మార్కెట్టి(ంగ్) చేసినోడిది భాగ్యం," బదులిచ్చేడు సిమాలు. నాయుడికి బోధపడలే.

మీ బతుకెలాగుంది? పెళ్ళాంబిడ్డలెలాగున్నారు? బతుకు భోగట్టాలడిగింది నాయుడిభార్య.

నీ పెద్దలు, పేరంటాళ్ళ దయవొల్ల, నేటికి – తలదాచుకోడానికి గుడిసె, కట్టుకోను గుడ్డముక్క. కడుపుకింత కూడూ, లోటు లేదన్నాడు సిమాలు.

తృప్తి పడిందా యిల్లాలు.

అనేకానేక ప్రశ్నల్తో యెన్నెన్నో వేధించే జ్ఞాపకాల్తో, ఆశనిరాశల్తో, బలరాంనాయుడి కుటుంబం, సిమాలు వెంట నడిచింది.....

నాగేటి చాళ్ళుకి పొదిగిన పచ్చపొడి ఉంగరంలా వుంది నారుమడి ఆకుపచ్చగా. నలువైపులా చిరతగట్లెత్తి, తనివితీరా నారుమడిని చూసి, నూతి దగ్గరకొచ్చేడు బలరాం నాయుడు! పొద్దు కరకరమంటోంది. పొట్టలో గూడా. ఊరిదోవ వేపు చూసేడు. చెట్లూ, చేమలూ, పక్షులూ, పశురాళ్ళ మీదుగా, దూరంగా ఎర్రంచు పసుపుచీరలో స్త్రీ ఆకారం ఒకటి అస్పష్టంగా కన్పించింది.

నాయురాలు – అడుగులు లెక్కబెట్టుకొస్తంది తాపీగా, అని గుణుసుకొని, గట్టుమీది వేపకొమ్మ విరిచి, నోట్లో పెట్టుకున్నాడు. అవతలి గట్టుమీది కాగుచెట్టుమీంచి రెండు కాకులు బలరాంనాయుడు నెత్తికి నిలువెత్తిన కావ్‌కావ్‌మంటూ ఎగిరేయి.

"...యింకా సల్లంది రాలేదబ్రా. ఆగండి, అలాగ యెగరకండి, రెక్కలు అలిసిపోగలవు," చెప్పాడు కాకులకు.

ఆ తర్వాత పాచి గీచుకుంటుండగా – ఓ రామచిలుక రాతి చప్టా మీదకు రాబోయి, బలరామయ్యను చూసి, పక్కన కొంత దూరంలోనున్న పాత యేతాం కొమ్మ మీద వాలింది.

"...యేఁవే? నేనేటి దెయ్యాన్నా, భూతాన్నా? నన్ను చూసి అటు పారిపోనావు," అనడిగేడు పాచిపుల్ల విసుర్తూ.

రామచిలుక వులకలేదు. రెక్కలు సారించింది.

"రెక్కలిప్పితే చిలకలాగుండవు, కాకిలాగుంటావు," అని వెక్కిరించేడు.

"పాచినోటికి అంతకంటె మంచి పలుకులెలగొస్తాయిలే," అంది చిలుక.

"యేటే? పిట్టంత లేవు. నాది పాచినోరా? పాచిమాటలా? నిన్నూ..." అని తగువాడ్తూ తువ్వాలు దులిపేడు బలరాం నాయుడు.

"నోరు సాపీసి కేకలెయ్యకు, నోటిల యేరిగీగల్ను" అని హెచ్చరించి, యెగిరి పోయిందా చిలుక.

"నువ్వీసారి, యీ మడిసెక్క యిరువాయిల్లోన కనబడు సెప్తాను," అని అరిచేడు కోపంగా.

"ఎవుల్తోటీ కయ్యిం," అనడిగింది, అపుడే చేరిన భార్య.

"నీ యారాల్తోటి..." బదులిచ్చేడు బలరాం నాయుడు.

"...యారాల్ని తెచ్చే మొహమే యిది. సాల్లే. కట్టుకున్ని దానికే కంచం లేదు, ఉంచుకున్న దానికి మంచం అట, సాల్లే," అని మొటిమలిరిసి, సల్దన్నం పెట్టిందామె.

బలరాం నాయుడు మౌనం వహించి, సల్లంది ముద్దలు రెండు మింగీ, గెంజి గుటకేసి, యెదురుగా కూచున్న భార్యను – కూచునే బదులు, ఆ వేపచెట్టు కింద రాలిన పిక్కలేరొచ్చు కదా – అని పురమాయించేడు.

"... కోడి కూసిన జాముకాంచి, దించిన నడుమెత్తకుండా పన్జేసినాను. నీ కళ్ళెదురుగా కూకున్నానని పని పురమాయించీకు," అని నిష్టూరమాడింది, భార్య.

"కూకోని తినాలంతే – నాయుడోలింటి కోడలవ్వాలిసింది," సల్లంది ఊర్చి తాగేసి, యిగటమాడేడు, బలరాం నాయుడు.

"... మా అమ్మా నాయినలు నాయుడోరనుకునే మనువిచ్చినారట. పేరు కొసన నాయుడుంది. ఊరిల మిద్దిల్లూ, కళ్ళఁవూ, బండీ బక్కలూ వున్నాయిట, యెవుళివి చూపించీసి నావో? సన్నప్పంచే, జరీకండువా యెరువ్వని యెవుళికి తెలుస్తాది? బల్రాంనాయుడుగోరంటే భాగ్యమంతుడే అనుకున్నారు మా కన్నోరు..." దెబ్బగొట్టిందామె హాస్యంగా.

గానీ, బలరామయ్యకు మాత్రం ఆ దెబ్బ యెక్కడో తగిలింది. ఎన్నింటినో మదిలో కదిలించింది. తన బాల్యంనాటి....కళ్ళముందరి భాగ్యం, తనకు వయసెదుగుతోన్న కొద్దీ – తరిగిన భాగ్యం... కదలాడింది. చెరువుల కింద భూంవులూ, పశులమందలూ, పంటకుప్పలూ, పంటలమధ్య కదలాడిన బతుకు! బాల్యం పోయినట్టే భాగ్యంవూ!

తన తండ్రి తనకో కథ చెప్పేవోడు. ఆ కథని – బిడ్డలకు చెప్పమనేవాడు. అతనికి అతని తండ్రి, ఆ తండ్రికతని తండ్రి, తరతరాలు చెప్పిన కథట.

నాయినా–

ఇద్దరన్నతమ్ములు, పశులూ, గొర్లూ కాపుగాసి బతికేవోరు, గుర్రమెక్కి ఓసారి నాగావాళి నదొడ్డున ఆగేరట. గుర్రం దిగేరు. గుడారమేసారు. అన్న గుడారప్పనిలో వుండగా – తమ్ముడు, కంపకొట్టి తెస్తానని గుర్రమెక్కి యెళ్ళాడట. పొద్దు తిరిగింది, రాలేదట. దినాలు గడిచేయి రాలేదట. మాసాలు గడిచేయి, మరి రాలేదట.

అన్న –చుట్టూ చూసేడు. నేలతల్లికి దండమెట్టాడు. గొడ్రాయి నేలని దున్నేడట. ఏటికేతమేసి ఎయిపుట్లు పండించేడు. నాగలీ, నక్కూ, పనిముట్లు చేస్తామని కమ్మరీ, కుండా మండా చేస్తామని కుమ్మరీ, తట్టాబుట్టా చేటలనిమేదరీ, యిలాగ గుడ్డలుతక చాకలీ, గెడ్డాలుగీక మంగలీ– సకలవృత్తులవోరూ చేరేరట. అన్న అందరికీ గుడిసెలేసుకొండి అన్నాడట. అందరితో అదో ఊరయ్యిందట. ఊరంతా సందడయ్యిందట. ఉమ్మడి బతుకులట, ఉమ్మడి పండగలట.

గుర్రమెక్కి యెళిపోయిన వాడు తిరిగొచ్చేడు. గానీ, తమ్ముడు కాడట. రాజునన్నాడట! అన్న – రైతు అయ్యేడట అదీ కత!

బలరామయ్య తండ్రి, "నాయినా, రాజులూ, జెమీందార్లూ, తెల్లోళ్ళూ, నల్లోల్లూ, ఊరినలాగుంచలేదు. వృత్తుల్నలాగుంచలేదు. ఎయిపుట్ల భూంవినీ అలగుంచలేదు.. అందికే.. అందికే.. నీమీద నాకు బెంగ, నీబతుకు మీద బెంగ, నీ బిడ్డల మీద బెంగ..." అంటూ ఆ బెంగతో చనిపోయేడు.

కావ్ కావ్ మంటూ కాకులు, కంచం ముందు వాలేయి. బలరామయ్య ఆలోచనలు తెగినయి, భార్యవైపు చూస్తూ–

"..పోనీ తాతముత్తాతల భాగ్యం పోయింది. పోనీ తండ్రి నాటి భాగ్యం అదెలాగ పోయింది? కొంతనేనూ, కొంత నా తండ్రీ.. పోగొట్టుకున్నాం," అనన్నాడు. ఆ యిల్లాలు నొచ్చుకుంది తనాడిన హాస్యానికి.

"ఎకరమో, సకరమో ఆ చెరువుకింద భూమినే నమ్ముకోవల్సింది, తిండికేనా హామీవుణ్ణు. అదమ్మేసి, బంజరుగొన్నాం, యెక్కువ భూమని, యేదోనాడు నాగావళి కాలువో,

వొనకాబడి ఆనకట్టో, జంఝావతి రిజర్వాయిరో – యిదిగో బంజరు మీదికి పారీదా అనుకున్నాం. ఇదిగీనాటికి నుయ్యి అప్పు, మోటారింజనప్పు, యేటకేటా మదుపుల అప్పు... తడిసి మోపుల మీద మోపులై పోనాయి..! ఈ నారు దీసి ఉడిపించకండి గాని, ఎరువెయ్యడంకి గాని, యేగాణప్పు పుట్టడం లేదు మరి...” అని బాధగా పలికేడు బలరామయ్య.

పొద్దుటే యింటి ముందర జీపాపి, కేకలేసిన బేంకు అధికార్ల హెచ్చరికలు గానీ, దోవలో యెదురై పరువు దీసిన షావుకారి సంగతి గానీ, ఆ సమయంలో భర్తకు చెప్పకుండా, గుండెల్లోనే దాచుకుందా యిల్లాలు!

అపుడా మడిచెక్కకు ఆవలి గోర్జలోంచి ట్రాక్టరొకటి ప్రత్తిలోడుతో పోతోంది. దానికమర్చిన టేప్‌రికార్డర్‌లోంచి కొడితే సిక్స్ కొట్టాలిరా పాట విన్పిస్తోంది. దాని వెనుక, మోటార్ సైకిల్ మీద – చౌదరిగారు, యిటువేపోసారి చూసి, పలకరింపుగా చేయి ఊపి, వెళ్తున్నారు.

“...యిక యవసాయాలు – అదిగో అలాటోళ్ళే సెయ్యాల. మదుపులున్నోళ్ళూ, మార్కెట్టెరిగినోళ్ళూ...” అనన్నాడు బలరామయ్య. ఆవేదనగా చూసిందామె. బలరామయ్య నారుమడి చుట్టూ మళ్ళీ మళ్ళీ తిరగసాగేడు...

కళ్ళు తుడుచుకున్నాడు. పొద్దుటే సిమాలు నిద్ర లేవకముందే లేచి, మునివాకిట ముడుచుక్కూచొన్న బలరామయ్య మనసునిండా నాగేటి చాళ్ళూ, నారుమళ్ళూ తిరగసాగేయి...

❊ ❊ ❊

తర్వాత సిమాలూ లేచేడు. బలరామయ్యను బయల్దేరదీసేడు. ఇద్దరూ బయల్దేరుతుంటే –

“..కరువుకి దాసరయిపోతానంతే, పదం రావొద్దా పాడటంకి? అలాగరైతోరి పని దప్ప మరోటి సెయ్యగల్దేటి యీ మనిసి?” అంది యిల్లాలు.

“పోనీ, ఆ పనే సూద్దుం,” అన్నాడు సిమాలు.

తనకు తెలిసిన వొక పెద్దాయన వద్దకు తీసుకెళ్ళేడు. పెద్దాయనకు క్రిష్ణానది కాలువ దిగువ కొంత భూఁమీ, నగరంలో కొన్ని మిల్లులూ, మరికొన్ని వ్యాపారాలూ వున్నాయట. మంచోడట. పేదోనికి పని చూపి ఆదుకుంటాడట.

పెద్దాయన ఖద్దరు దుస్తులే ధరించేడు. గానీ, అవి, అతని మెడలోనా, చేతివేళ్ళకీ గల బంగారు ఆభరణాల కంటే ఖరీదువి. అతని మీసాల్ని మాత్రమే చూస్తే రైతుగానూ, కళ్ళను చూస్తే వ్యాపారవేత్తగానూ కన్పిస్తాడు. అతను మౌనంగా వింటున్నాడు. సిమాలే చెప్పుకొస్తున్నాడు. బలరాంనాయుడి తాత్తండ్రుల గురించీ, గ్రామం గురించీ, బలరామయ్య గురించీ చెప్పి చెప్పి – సైగ జేసాడు, బతిమాలుకో అన్నట్లు బలరామయ్యకి.

బలరామయ్య పెద్దాయన్ని చూసేడు. చేతులు జోడించాడు –

"...బావూ బతికిచెడిన దేశమోడ్ని (బతికి చెడినవాణ్ణి అనటం ఇష్టం లేదాయనకు. తనొక్కడే చెడలేదు గదా, అని), మీ పెద్దలు, పేరంటాళ్ళ దయవొల్ల మా తాత ముత్తాతలు సల్లగ బతికేరు. గాని తాతల్నాటి భూఁవికి రాజులూ, జమీందార్లక్కుదార్లయినారు. తండ్రి నాటికి తెల్లదొరలు తోడయినారు. కొత్త పంటలు, కొత్త మార్కెట్లు జత గలిసేయి. నాకొచ్చేసరికి మెట్టభూములూ, మార్కెట్ పంటలు, మదుపులు మీద మదుపులూ జమగూడినాయి. అయినా, నిబ్బరంగా నిలబడినాను.

"బాగుపడ్డానికి బంజర్ని వొరగట్నాను. వొస్తాదనుకున్న ఆనకట్ట రాక - అప్పుజేసి నుయ్యిదవ్వి, ఏతమెత్తినాను. అప్పుతీరదు, నూతి నీరు సాలదూ! సెప్పానుగదా బావూ - బతికిచెడిన దేశమని. ఆనకట్టల్లేని దేశమని, అప్పుల దేశమని, ఆకలి దేశమని, ఆ దేశానికి దండం ఎట్టి, యెంతకో కంతకి తమలాంటి కలిగినోరికి భూఁవులప్పచెప్పి సేనామందెలిపో నారు. కలిగినవోరు - ఆ భూముల్ల రిగ్గులు దించితే - యేతాంకి నూతి నీరందుతాదా? అందదు. మళ్ళా అప్పుజేశాను. మోటారేసినాను. పంటలు మార్చినాను. మార్కెటెంట పరుగెత్తినాను. పరుగెత్తినాను. కొసకి, పడిపోనాను. నుయ్యప్పు, మోటారప్పూ, మదుపులప్పూ ముప్పేట గొంతుక్కి ముడేసినాయి. ఇంటిల వంటకి లేదు. ఈధిలో పరపతీ లేదు, పొలాన పంటకి మదుపు లేదు. ఏది దారి? దిగులు దిగులుగా.. నారుమడి పక్క నూతికాడ సతికిలబడినాం భార్యాబిడ్డల్తో.

అపుడా - దారెంటెళ్ళిన చౌదరిబాబు చూసేడట. ఆ బాబే, 'దిగులొద్దు, అప్పులు తీర్చేస్తాను, భూమి తనకాయివ్వండ'న్నాడు. పూలమ్మేచోట కట్టెలమ్మలేమంటే - దారి కర్చులిస్తాను ఎక్కడో బతికి, సంపాదించి తిరిగి రండి, భూమి విడిపించుకోండన్నాడు. అది బాబూ... అలాగ.. యిదిగావా యీ రెక్కల్తో వొచ్చేసినాను.." అని చెప్పాలనుకున్నాడు. బలరామయ్య. గానీ, ఆయన గొంతులో అవన్నీ కదలాడ్తున్నాయే గానీ, బయటకు రావటం లేదు. ప్రయత్నమ్మీద గొంతు పెగిల్చితే-

"...యివిగోండి బావూ యీ రెక్కలిరిసి కష్టపడతాను. మీ పశివిల్ని కాస్తాను. పంటలు పండిస్తాను. మీ భూముల్ని పచ్చ పచ్చగా చేస్తాను. మీ యింటిని పాడి, పంటల్తో కళకళలాడిస్తాను. పనిప్పించండి. నాకు పనిప్పించండి" అని మాత్రమే అనగలిగేడు.

ఆ పెద్దమనిషి "తర్వాత రండి", అనేసి లోనకెళిపోయేడు.

మొదట సిమాలు, తర్వాత సిమాలు వెంట బలరామయ్య, ఆ తర్వాత తర్వాత గంటేడోడు, రౌతోడు, చీమలోడు, యెవరెవరో... బతికి చెడిన దేశం నించి వలస వస్తూనే వున్నారు..! ★

ఆదివారం వార్త - 22 మే, 2005.

ఆకాశవాణి, విజయవాడ కేంద్రం ప్రసారం